रभसनन्दीको मतमा कारकको पर्यालोचन

त्रिभुवनविश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत

संस्कृत केन्द्रीय विभागको

एम्. ए. तेस्रो सेमेष्टरको बाह्रौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

प्रभाकर उपाध्याय

त्रि. वि. पञ्जीकृतसङ्ख्या ९-२-२४२-४१२-२००८

संस्कृत केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय संस्कृत केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह संस्कृत विषयको तेस्रो सेमेष्टर पत्र सं. सी-५६२'क' पाठयांशको प्रयोजनाथ छात्र प्रभाकर उपाध्यायले मेरो निदशनमा रही **'रभसनन्दीको मतमा कारकको पयालोचन'** शीषकको यो शोधपत्र तयार गनुभएको हो । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गदछु ।

दिनाङ्कः- २०७५।१२।२९

सहप्रा. डा. माधवप्रसाद उपाध्याय
शोधनिदशक
संस्कृत केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

संस्कृत केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृति – पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी सङ्काय – अन्तगत संस्कृत विषयको स्नातकोत्तर तह तेस्रो सेमेष्टरको सं. सी- ५६२ 'क' पाठ्यांशको पूतिका निम्ति छात्र प्रभाकर उपाध्यायद्वारा **'रभसनन्दीको मतमा कारकको पर्यालोचन'** शीषकमा तयार पारिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्रम सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	नारायण गौतम (विभागीय प्रमुख)	
२.	________________ (बाह्यपरीक्षक)	
३.	सहप्रा. डा. माधवप्रसाद उपाध्याय (शोधनिदशक)	

दिनाङ्कः- २०७६।०१।

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले संस्कृत विषयमा स्नातकोत्तर तह सं. ५६२'क'पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि मेरा श्रद्धेय गुरु सहप्रा.डा. माधवप्रसाद उपाध्यायज्यूको निदशनमा तयार पारेको छु । यो शोधपत्र तयार पान सन्दभमा आफ्नो अत्यन्त व्यस्त समयमा पनि मलाई अमूल्य समय, समुचित सुझाव, सल्लाह र मागनिदशन दिनुभई यस शोधकायको लेखनमा उपयुक्त निदशन दिँदै लेखनकायलाई सफल बनाउन प्रेरणा दिनुभएकोमा उहाप्रति कृतज्ञता व्यक्त गदछु । साथै संस्कृत केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरुहरू प्रा.डा. नारायणप्रसाद गौतम, उपप्रा. स्व. जनादन घिमिरे, उपप्रा. सुबोध शुक्ल तथा उपप्रा. रोहिणीराज तिमिल्सिनाज्यूलाई पनि हृदयतः धन्यवाद ज्ञापन गन चाहन्छु ।

यसै क्रममा संस्कृत केन्द्रीय विभागबाट आवश्यक रूपमा पाठ्य सामग्री उपलब्ध गराइदिनुहने विभागका कमचारीद्वय आदरणीय मेडम दुगा शमा र दिदी ईश्वरी अधिकारीलाई पनि शोधकायमा गनुभएको सहयोगका लागि हादिक आभार व्यक्त गदछु ।

त्यसैगरी मेरो हरेक क्षेत्रमा सफलताको आशीवचन दिँदै उच्चशिक्षाको विशिष्ट स्तरमा पुयाउनुहने मेरो पूजनीय बुबा केशवशरण उपाध्याय तथा माता मीना उपाध्यायप्रति सदा ऋणी छु । त्यसैगरी मलाई शोध गन विषयवस्तु लगायत पठनपाठनमा सहयोग गनुहने मेरो आदरणीय भिनाजु प्रा.डा. दिवाकर आचाय तथा मेरी दिदी शोभा आचायप्रति पनि हादिक आभार प्रकट गदछु । त्यस्तै आफ्नो समयानुकूल यस शोधपत्रको सन्दभमा अमूल्य सल्लाह एवम् परामश दिनुहने मेरो काका प्रा.डा. माधवशरण उपाध्यायलाई पनि हादिक आभार प्रकट गदछु । त्यसैगरी मेरो कठिन समयमा पनि धैयपूवक मलाई साथ र सहयोग गन मेरी जीवन सहयात्री हेमगंगा ढुंगेलप्रति पनि आभार प्रकट गदछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रलाई साकार रूप दिन निःस्वाथ रूपमा प्रत्यक्ष सहयोग पुयाउनुहने मेरा प्रिय मित्रहरू राकेश अमात्य, सानुबाबु आचाय, विन्दु हमाल तथा सन्तोष नेपाललाई पनि हृदयतः धन्यवाद ज्ञापन गदछु ।

दिनाङ्कः- २०७५।१२। २९

शोधार्थी
प्रभाकर उपाध्याय
संस्कृत केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीतिपुर

विषयसूची

पृष्ठ

प्रथम परिच्छेद

१. शोध – परिचय **१-६**

१.१ विषयपरिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधप्रस्तावको उद्देश्य २

१.४ पूव कायको समीक्षा २

१.४.१ कारकीय अध्येताहरूको परिचय २

१.४.२ वैयाकरणका आधारमा कारकका भेदहरू ३

१.५ शोधको औचित्य ४

१.६ शोध सीमा ४

१.६ शोधपत्रको रूपरेखा ५

द्वितीय परिच्छेद

२. ग्रन्थ एवं लेखक परिचय **६-१४**

२. परिचय ६

२.१ लेखक परिचय ७

२.१.१ लेखकको समय र स्थान ८

२.२ ग्रन्थ परिचय ९-११

२.२.१ ग्रन्थको प्रकाशन ११

२.२.२ शीषक परिचय १२

२.३ निष्कष १३

तृतीय परिच्छेद

३. 'कारकसम्बन्धोद्योत' मा अभिव्यक्त कारकीय अवधारणा **१४-४६**

३.१ कारिका १४-१५

३.२.१ मङ्गलाचरण १६

३.२.२ षट् कारकाणि संबन्ध..... १६-१८

३.२.३ यो यत्र प्रत्ययो जातः...... १९-२२

३.२.४ लिङ्गसंख्याभियोगश्च प्रायो २२

३.२.५ मुख्यं कत्तारमाचष्टे प्रत्ययो..... २२-२३

३.२.६ दुहादेर्गौणकं कम्म नीवहादेः..... २३-२५

३.२.७ गमनाहारबोधाथशब्दाथाकमधातुषु......... २५-२६

३.२.८ न नीखाद्यदिशब्दायक्रन्दह्वाः कतृकम्मकाः २७

३.२.९ ह- क्रोरपि तथा कता इनन्ते कम्म वा भवेत् ..... □□

□.□.□□ उक्तादन्यदनुक्तं स्यादुक्ते स्यात् प्रथमैव.... □□

□.□.□□ कतृसंज्ञे तृतीया स्याद् द्वितीया कम्मकारके... □□-□□

□.□.□□ एकदा तूभयप्राप्तौ कम्मण्येन.... □□-□□

□.□.□□ प्रायशः कथिता एव दृश्यन्ते... □□-□□

□.□.□□ [illegible]..... □□-□□

□.□.□□ सम्बन्धेऽथ भवेत् षष्ठी..... □□-□□

चतुथ परिच्छेद

४. कारकको पयालोचन **४७-५५**

□.□ □द्धा□□□ □□न□□□ □□

□.□.□ प्र□□□ □□□□क्ति□□ □□□□□□ □□

□.□.□ द्वितीया विभक्तिको विवेचना □□

□.□.□ □□□□□ □□□□क्ति□□ □□□□□□ □□

□.□.□ चतुथ विभक्तिको विवेचना □□

□.□.□ पञ्चमी विभक्तिको विवेचना □□

□.□.□ □ष्ठ□ □□□□क्ति□□ □□□□□□ □□

□.□.□ □प्त□□ □□□□क्ति□□ □□□□□□ □□

४.२ कारकको सम्बन्धमा वैयाकरणहरूले उल्लेख गरेका भेदहरूको तालिका ५१-५५

□.□ □□□□□□□□ □□न□□□ □□-□□

□.□ धामिक भिन्नता □□

□.□ काल क्रमिकमा आधारित भिन्नता □□-□□

□.□ मान्यतागत भिन्नता □□

पञ्चम परिच्छेद

□. □□□□□ □□-□□